

อาซอ พัทักษ์พนาสกุล: ช่างผลิตเครื่องดนตรีกลุ่มชาติพันธุ์อาข่า

Aasaw Phitakphanasakul: Aa Kha's Area-Based Instrument makers

ธรณัส หินอ่อน¹
Tharanat Hinon

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งนำเสนอองค์ความรู้งานช่างผลิตเครื่องดนตรีกลุ่มชาติพันธุ์อาข่า ตำบลป่าซาง อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย โดยได้ศึกษาการผลิตเครื่องดนตรีจากอาซอ พัทักษ์พนาสกุล ซึ่งเป็นการผลิตเครื่องดนตรีจากภูมิปัญญาพื้นถิ่น นอกจากบทบาทงานช่าง อาซอยังเป็นนักดนตรีที่มากด้วยความสามารถเช่นกัน ด้วยความเป็นนักดนตรีนี้ จึงทำให้เครื่องดนตรีที่ผลิตออกมามีคุณภาพและมีเสียงเครื่องดนตรีที่เป็นไปตามประสงค์ของนักดนตรีชาติพันธุ์อาข่า จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลพบว่า อาซอได้ศึกษางานช่างผลิตเครื่องดนตรีจากศูนย์วัฒนธรรม จังหวัดเชียงใหม่ โดยได้รับการถ่ายทอดจากอาเลาะ ญาติซึ่งเป็นลูกพี่ลูกน้อง ทำหน้าที่เป็นวิทยากรประจำศูนย์วัฒนธรรม หลังจากที่มีความชำนาญแล้ว จึงย้ายกลับมาภูมิลำเนาและผลิตเครื่องดนตรีเพื่อใช้บรรเลงและจำหน่าย เครื่องดนตรีที่นิยมผลิตจำหน่าย ได้แก่ ลาเจ้ (แคนน้ำเต้า) ฉือลู่ (ขลุ่ยยาว) และชะอือ (จิ้งหรีด) เป็นต้น การผลิตเครื่องดนตรีสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตและสภาพแวดล้อม ซึ่งวัสดุที่นำมาผลิตเครื่องดนตรีนั้นล้วนมาจากวัสดุธรรมชาติที่ปลูกขึ้นไว้เองหรือวัสดุที่หาได้จากธรรมชาติในพื้นที่ เช่น ขี้ผึ้ง ไม้ไผ่เหี้ยะ ผลไม้เต้า เป็นต้น กระบวนการผลิตเครื่องดนตรีนั้นไม่มีสูตรสำเร็จที่ตายตัว แต่ใช้การคาดคะเนด้วยสายตาร่วมกับประสบการณ์การเป็นนักดนตรีในการทดสอบเสียงให้ได้ตามจินตนาการด้วยเช่นกัน

คำสำคัญ: ช่างผลิตเครื่องดนตรี, กลุ่มชาติพันธุ์อาข่า

Abstract

This essay presents the instrument makers of Aa Kha ethnic group in tambon Pa Sang, amphoe Meuang, Chiang Rai province. The processes of instrument making were examined from Aasau Phitakphanasakul, a local instrument maker. Because Aasau is an accomplished musician himself, the quality of the instruments made by Aasau is highly reputed. His instruments

¹ รองศาสตราจารย์ สาขาวิชาดนตรีและการแสดง คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

have a distinct timbre desired by Aa Kha musicians. Field information revealed that Aa Sau received instrument making craft from his cousin Aala who is an instructor in the Cultural Center, Chiang Mai. Having mastered the skills, Aasau moved to Chiang Rai to make instruments for himself as well as for sale. His popular instruments are lache (gourd free-reed organ), cheu lu (long flute), and cha eu (jaws harp). The processes behind instrument making reflect indigenous epistemology and ecology. The instruments materials are naturally available in the area, such as beeswax, hia bamboo, and gourd. Aasau does not have a fixed “formula” for making instruments. Measurements and drillings, for example, are eyeballed based on years of his experience. Aasau also relies on his musicianship for testing his instruments to ensure the best possible timber.

Keywords: Instrument maker, Aa Kha ethnic group

บทนำ

กลุ่มชาติพันธุ์อาข่านี้ จิตร ภูมิศักดิ์ (2540) ได้อธิบายว่า อาข่ามักจะเรียกตัวเองว่า “ก้อ” ซึ่งคำว่า “ข่า” นั้นแปลว่า ทาส หรือเชลย ซึ่งที่เรียกเช่นนี้เพราะว่าในอดีตได้มีการแย่งชิงที่นาริมน้ำกับพวกไตลื้อ อาข่าพ่ายแพ้ให้กับไตลื้อจึงถูกเรียกว่า “ข่า” หรือข่าทาส และตกเป็นผู้ถูกปกครองตลอดมา เลโอ อัลติง วอน เกอซา (Leo Altting Von Geusau, 2000) ได้กล่าวว่า กลุ่มชนชาติพันธุ์หลายกลุ่มย่อยที่รวมอยู่เป็นกลุ่มใหญ่ “อาข่า” หรือ “ฮานี” มีจำนวนประมาณสองล้านกว่าคน ซึ่งกระจายตัวอยู่ตามเขตภูเขาสูงในมณฑลยูนนาน ตอนใต้ของประเทศจีน ทางภาคเหนือของลาว ทางตะวันออกของพม่า เวียดนาม และไทย ซึ่งในประเทศจีนเรียกกลุ่มนี้ภายใต้คำว่า “ฮานี” โดยในสมัยการปกครองของเหมาเจ๋อตง มีนักวิชาการทางชาติพันธุ์และนักภาษาศาสตร์ได้กำหนดเรียกชนเผ่าอาข่าว่า “อาญี” (A-nyi) เมื่อตกเป็นข้าทาสของชาวไต คำว่า “ข่า” ซึ่งหมายถึง ทาส จึงถูกชาวไตมาใช้เรียกแทนคำเดิม จนกลายเป็น “อาข่า” และชาวอาข่าได้แปลความชื่อเรียกของตนว่า “คนอยู่ตรงกลาง” ในประเทศจีน

อาข่าจากเดิมอาศัยอยู่ตามเทือกเขาทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศจีน ภายหลังได้มีการอพยพลงมาทางใต้ของจีน และอาข่าได้อพยพโยกย้ายเข้าสู่ประเทศไทยประมาณ 60-80 ปีที่แล้ว (สนิท วงศ์ประเสริฐ, 2539) ซึ่งปรากฏพบ 2 เส้นทาง ได้แก่ 1) เส้นทาง การอพยพจากแคว้นเชียงตุง ประเทศพม่า ซึ่งได้เดินทางเข้าสู่ประเทศไทย ด้านฝั่งเขตอำเภอแม่จัน ทางหมู่บ้านพญาไพร ซึ่งปัจจุบันเปลี่ยนเป็นอำเภอแม่ฟ้าหลวง) 2) เส้นทาง การอพยพจากแคว้นสิบสองปันนา ประเทศจีน โดยเดินทางผ่านบริเวณตะเข็บชายแดนพม่าและแม่น้ำโขง ประเทศลาว แล้วเข้าสู่ประเทศไทยที่อำเภอแม่สาย จากการอพยพทั้งสองเส้นทางนี้ ทำให้กลุ่มชาติพันธุ์อาข่าได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ในประเทศไทยบริเวณอำเภอแม่สายและอำเภอแม่จันจำนวนมาก มีเพียงบางส่วนที่ปรากฏพบในอำเภอแม่สรวย

วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าในประเทศไทยส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก (อุทัย ปัญญาโกญ, 2547) ซึ่งจะเพาะปลูกพืชไร่และผักสวนครัวเพื่อใช้ประกอบอาหาร ส่วนที่เหลือก็นิยมแบ่งไว้เพื่อแลกเปลี่ยน มีการปกครองเป็นของตนเองโดยมีผู้นำคือหัวหน้าหมู่บ้าน มีหน้าที่ควบคุมดูแลซึ่งมีกฎระเบียบและ

กรอบธรรมเนียมประเพณีตามความเชื่อของชุมชน

ภาพที่ 1 เส้นทางการอพยพของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่า
ที่มา: มูลนิธิกระจกเงา โครงการพิพิธภัณฑสถานชาเขื่อนออนไลน์
<https://bannok.themirrorfoundation.org/โครงการพิพิธภัณฑสถานเผ่า/>
สืบค้นเมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2563

อาข่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ไม่มีระบบภาษาเขียน มีแต่ภาษาพูดเช่นเดียวกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ อีกจำนวนมาก ดังนั้น ความรู้และภูมิปัญญาหลายเรื่องจึงถูกถ่ายทอดสู่คนรุ่นหลังจากความเชื่อที่สอนผ่านการใช้พิธีกรรมต่าง ๆ ที่เป็นธรรมเนียมประเพณียึดถือปฏิบัติกันมา ด้วยความเชื่อทางการสอนผ่านพิธีกรรมนี้ ทำให้สามารถจำภาษาได้อย่างแม่นยำ เช่น การสืบนับบรรพบุรุษของชาวอาข่าจากพ่อสู่บุตรชาย โดยเฉพาะลูกชายคนโต เป็นต้น (ไกรสิทธิ์ สติพิชิต, 2556) วิถีตามแบบวัฒนธรรมประเพณีเดิมซึ่งมีการประกอบพิธีต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ ช่วยย้ำเตือนให้ความรู้และภูมิปัญญาหลายอย่างไม่เลือนหายไป

อย่างไรก็ดี พอล ลูวิส (Paul Lewis) มิชชันนารีที่ศึกษาและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับภาษาอาข่ากล่าวว่า ภาษาอาข่ามีหลากหลายสำเนียง สำเนียงที่พบเป็นจำนวนมากในประเทศพม่าและบางส่วนของประเทศไทย คือ ภาษาอาข่าสำเนียงเจอเกอะ ('Jeu G'oe) นอกจากนี้ยังมีสำเนียงอื่น ๆ ที่ใกล้เคียงกัน เช่น ภาษาอาข่าสำเนียงเจอจ๊อ (Jeu Jaw) (ปนัดดา บุญยสาระนัย, 2547) ส่วนอาข่าที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยมานานหลายรุ่นได้พัฒนาภาษาอาข่ามาจากสำเนียงพื้นฐานที่พูดกันอยู่ในประเทศจีนและประเทศพม่า

อาข่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่นำดนตรีเข้ามาเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตประจำวันในบทบาทของการทำหน้าที่เชื่อมความสัมพันธ์ของชุมชนชาวอาข่า นอกจากนี้ยังมีบทบาทเป็นสิ่งบันเทิงเพื่อผ่อนคลายความเหนื่อยล้าจากการทำงานช่วงกลางวัน ซึ่งวัฒนธรรมดนตรีของอาข่านั้นจะช่วยสร้างสีสันความสนุกสนานรื่นเริงให้กับกิจกรรมได้เป็นอย่างดี (องอาจ อินทนิเวศ, 2559) การประดิษฐ์เครื่องดนตรีเพื่อนำมาใช้ของอาข่านั้น เห็นว่า

เกือบทั้งหมดเป็นเครื่องดนตรีที่ทำมาจากวัสดุธรรมชาติหรือวัสดุที่สามารถหาได้ในชุมชนหรือท้องถิ่นที่ตนอาศัยอยู่

เครื่องดนตรีของอาข่านั้น ได้ถ่ายทอดภูมิปัญญาการสร้างเครื่องดนตรีสืบทอดกันมาโดยวิธิมูขปาฐะ ซึ่งเป็นภูมิปัญญาที่บรรพบุรุษได้พัฒนาองค์ความรู้จนกลายมาเป็นเครื่องดนตรีที่แพร่หลายและได้รับการยอมรับจากคนในกลุ่มอาข่าเองว่าเป็นส่วนหนึ่งในการใช้เพื่อความบันเทิง การประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ จากการลงพื้นที่ตำบลป่าซาง อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย ได้สัมภาษณ์และเก็บข้อมูลจากช่างผลิตเครื่องดนตรี โดยขอนำเครื่องดนตรีที่พบของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าบางส่วนมาอธิบาย ได้ใช้เครื่อง Tuner เพื่อวัดความถี่ระดับเสียงของเครื่องดนตรี ดังนี้ ลาเจ้ (แคนน้ำเต้า) ฉือลู (ขลุ่ยยาว) และชะอือ (จิ้งหรีด)

1. ลาเจ้ (แคนน้ำเต้า)

ลาเจ้ หรือที่คนพื้นราบเรียกว่า “แคนน้ำเต้าอาข่า” เป็นเครื่องตระกูลเครื่องลม (Aerophone) ประเภทลิ้นอิสระ ซึ่งการกำเนิดเสียงเกิดจากการสั่นสะเทือนของลมเมื่อกระทบกับลิ้น ภาพโดยรวมจะมีลักษณะคล้ายกับฟลูตของกลุ่มชาติพันธุ์เผ่าลีซู

ลาเจ้ เป็นเครื่องดนตรีที่ตัวเครื่อง (Sound Box) ทำจากผลน้ำเต้า มีหลายขนาด ถ้าเป็นตัวเล็กจะเรียกว่า ลาเจ้จิมะ ขนาดกลางเรียกว่า ลาเจ้เจชะ และขนาดใหญ่เรียกว่า ลาเจ้ ลักษณะเสียงจะเป็นเสียงโดรน (Drone) คล้ายกับแคน ซึ่งเป็นเสน่ห์ที่สำคัญของแคนน้ำเต้า ส่วนประกอบที่สำคัญ ได้แก่ 1. ลิ้นที่ทำจากไม้ไผ่ 2. ไม้ไผ่ที่เป็นท่อเสียงจำนวน 5 ลูก (ลูกที่ 1 มีเสียงตรงกับ G# A# ลูกที่ 2 มีเสียงตรงกับ C# D# ลูกที่ 3 มีเสียงตรงกับ F ลูกที่ 4 มีเสียงตรงกับ G และ

ภาพที่ 2 ลาเจ้
ที่มา: ธรณีส หินอ่อน

2. ฉีลู่

ฉีลู่ เป็นเครื่องดนตรีประเภทขลุ่ย จัดอยู่ในตระกูลเครื่องลม (Aerophone) ประเภทไม่มีลิ้น เป็นขลุ่ยเป่าด้านปลาย ฉีลู่เป็นเครื่องดนตรีที่ใช้สำหรับการส่งสัญญาณให้แกกันเมื่อเดินเข้าป่า เป็นสารบอกแก่อาช่าคนอื่นว่ามีคนอาช่าอยู่ตรงนี้ ไม่ใช่สัตว์ป่า อย่างยิงธนูเข้ามา หรือมีอะไรก็ตกทายมาได้นะ นอกจากนี้ ฉีลู่ยังนิยมใช้เป่าเล่นเพื่อคลายเหงาในยามค่ำคืนหลังเสร็จจากการทำงาน

ฉีลู่ ทำจากไม้ไผ่เฮียะ และเจาะรูสำหรับระบายเสียง ส่วนรูปิดมีประมาณ 3 รู ซึ่งอยู่ปลายสุด 1 รู และเลื่อนขึ้นมาอีก 2 รู ซึ่งมีเสียงทั้งสิ้น 6 เสียง โดยมีลักษณะการเปิดและปิดรู ดังนี้

ความถี่เสียง	รูที่ 1	รูที่ 2	รูที่ 3
ความถี่ตรงกับเสียง D	☐	☐	☐
ความถี่ตรงกับเสียง E	☐	☐	☒
	☐	☒	☐
ความถี่ตรงกับเสียง F	☐	☐	☐
ความถี่ตรงกับเสียง G	☒	☒	☐
ความถี่ตรงกับเสียง A	☒	☒	☒

☐ เปิดนิ้ว ☒ ปิดนิ้ว

ภาพที่ 3 ฉีลู่
ที่มา: ธรณีส หินอ่อน

3. ชะอื้อ

ชะอื้อ หรือชะอื้อดึเยะ หรือที่เรารู้จักในชื่อ “จิ้งหน่อง” หรือ “จ้องหน่อง” จัดอยู่ในเครื่องดนตรีประเภทเครื่องลม ประเภทไม่มีลิ้น เป็นเครื่องดนตรีที่นิยมนำมาเล่นในวัฒนธรรมดนตรีของอาข่า

ภาพที่ 4 ชะอื้อ
ที่มา: ธรณีส หินอ่อน

ชะอื้อ ทำจากไม้ไผ่เสี้ยน ส่วนกลางของไม้ชุดผิวเป็นช่อง ลักษณะก้านไม้ยึดกับปลายอีกด้านหนึ่ง เมื่อมีการตีอีกด้านหนึ่งจะส่งผลให้เกิดการขยับหรือสั่นสะเทือนเกิดเสียงในช่องปาก

อาข่ามีการนำเอาเครื่องดนตรีเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมประเพณีประเพณีทางงานรื่นเริงจนเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางในกลุ่มคนหรือนักวิชาการที่ศึกษาทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ โดยเฉพาะงานประเพณีโล้ชิงช้า ซึ่งถือเป็นงานเฉลิมฉลองที่ยิ่งใหญ่ประจำปีของชาวอาข่า แสดงถึงความเป็นอัตลักษณ์ที่โดดเด่นในวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่า

การผลิตเครื่องดนตรี

จากการลงพื้นที่ภาคสนาม ณ ตำบลป่าซาง อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย ได้เก็บข้อมูลการสัมภาษณ์ การสร้างเครื่องดนตรีกับอาซ้อ (เขียนตามบัตรประชาชน) พัทักษ์พนาสกุล บุคคลข้อมูลซึ่งเป็นช่างทำเครื่องดนตรีและเป็นนักดนตรีด้วยเช่นกัน การเรียนทำเครื่องดนตรีได้ลงไปเรียนการทำเครื่องดนตรีที่ศูนย์วัฒนธรรมที่จังหวัดเชียงใหม่ตั้งแต่เมื่อปี พ.ศ. 2513 ขณะอายุ 19 ปี โดยเรียนจากอาเลาะซึ่งเป็นลูกพี่ลูกน้อง (ปัจจุบันถึงแก่กรรม) ได้ใช้เวลาศึกษาการทำเครื่องดนตรีเป็นเวลานาน ภายหลังได้ย้ายกลับมาที่อำเภอแม่จัน (ปัจจุบันเป็นอำเภอแม่ฟ้าหลวง) ประกอบอาชีพทำเครื่องดนตรีชาติพันธุ์อาข่าเพื่อใช้บรรเลงและจำหน่ายให้แก่ักดนตรีทั้งในและนอกพื้นที่ การลงพื้นที่เก็บข้อมูลได้สาริธการทำเครื่องดนตรี “ลาเง” แคนน้ำเต้า โดยจะอธิบายต่อไป

ภาพที่ 5 อาซ้อ พิทักษ์พนาสกุล
ที่มา: ธรณีส หินอ่อน

วัสดุและอุปกรณ์

1. มีดเหลา ซึ่งมีหลายขนาด ภาษาอาซาเรียกว่า ต่อหย่า
2. ขี้ผึ้ง ภาษาอาซาเรียกว่า บยาซอง
3. น้ำเต้า
4. ไม้ไผ่เฮียะ

ภาพที่ 6 ขี้ผึ้ง
ที่มา: ธรณีส หินอ่อน

ภาพที่ 7 น้ำเต้า
ที่มา: ธรณีส หินอ่อน

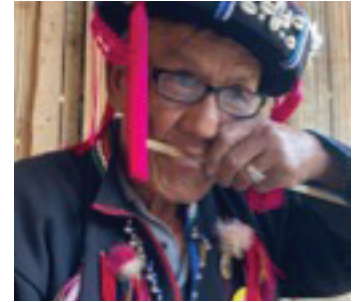
ภาพที่ 8 มีด
ที่มา: ธรณีส หินอ่อน

ภาพที่ 9 การเจาะรูน้ำเต้า
ที่มา: ธรณีส หินอ่อน

ภาพที่ 10 การทำลิ้น
ที่มา: ธรณีส หินอ่อน

ภาพที่ 11 การทดสอบเสียง
ที่มา: ธรณีส หินอ่อน

วิธีการสร้างแคนน้ำเต้า “ลาเง”

1. คัดเลือกผลน้ำเต้าที่แห้ง นำมาเจาะรูจำนวน 5 รู เจาะทะลุผลน้ำเต้าทั้งสองด้านโดยต้องให้ขนาดรูที่เจาะพอดีกับขนาดของไม้ไผ่เฮียะ (ลูกแคน) ให้ลูกแคนเสียบลงไปทีผลน้ำเต้าให้ทะลุทั้งสองด้าน
2. นำไม้ไผ่ที่เป็นลูกแคนมาทำเป็นลิ้นของลูกแคนทั้ง 5 ลูก โดยนำไม้ไผ่เฮียะมาเหลาให้บางแล้วเจาะตรงกลางตามรูป ซึ่งเมื่อเจาะแล้วก็ต้องลองเป่าเพื่อให้ได้เสียงที่ต้องการ การตรวจสอบเสียงนั้น ใช้ประสบการณ์ของช่างว่าเสียงได้ตามที่ต้องการหรือยัง หลังจากนั้นนำมาใส่กับลูกแคนแล้วยาร่องด้วยขี้ผึ้งเพื่อปิดช่องลมไม่ให้ลมผ่าน
3. หลังจากที่ได้ลูกแคนที่ประกอบลิ้นทั้ง 5 ลูกแล้ว นำมาประกอบกับเต้าแคนที่ทำด้วยน้ำเต้า ใส่ลงไปตามรูที่เจาะทั้ง 5 รู แล้วจึงใช้ขี้ผึ้งยาปิดร่องระหว่างน้ำเต้ากับลูกแคน หลังจากนั้นทดสอบเสียงและปรับแต่งเสียงเพื่อให้ได้เสียงตามจินตนาการและประสบการณ์ของช่าง

การผลิตเครื่องดนตรีข้างต้น เป็นภาพที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตและสภาพแวดล้อมของอาชีพ พิทักษ์พนาสกุล โดยการนำวัสดุที่ใช้ผลิตเครื่องดนตรีมาจากวัสดุธรรมชาติที่ปลูกขึ้นไว้เองหรือวัสดุที่หามาจากธรรมชาติในพื้นที่ เช่น ขี้ผึ้ง ไม้ไผ่เฮียะ ผลน้ำเต้า รวมทั้งกระบวนการผลิตเครื่องดนตรีนั้นไม่มีสูตรสำเร็จตายตัว ใช้การคาดคะเน ความกว้าง ความห่าง ด้วยสายตา หากพิจารณาแล้วจะเห็นได้ว่า การผลิตเครื่องดนตรีของอาชื่อนั้นเริ่มต้นจากการเรียนรู้ การฝึกฝนประสบการณ์ นำไปสู่ความเชี่ยวชาญและกลวิธีผลิตเครื่องดนตรีที่มีเสียงเฉพาะตัวของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่า

ภาพที่ 12 การประกอบลิ้นกับท่อ
ที่มา: ธรณีส หินอ่อน

ภาพที่ 13 การทำลิ้น
ที่มา: ธรณีส หินอ่อน

ภาพที่ 14 การทำลิ้น
ที่มา: ธรณีส หินอ่อน

บทสรุป

การนำเสนอวิธีการสร้างเครื่องดนตรีนี้ เป็นเพียงแนวทางหนึ่งที่น่าเสนอถึงองค์ความรู้เชิงช่างของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าผ่านการบอกเล่าของอาซ้อ พิทักษ์พนาสกุล ได้บางประการเท่านั้น ทว่ายังมีรายละเอียดและกลวิธีที่แยกคายอยู่มาก ซึ่งไม่สามารถอธิบายโดยละเอียดได้ ผู้เขียนได้เขียนอธิบายเพียงประเด็นสำคัญเพื่อให้เห็นกระบวนการสร้างเครื่องดนตรีและการใช้อุปกรณ์ในการสร้างเครื่องดนตรีที่สะท้อนให้เห็นถึงงานช่างผ่านการสาธิตและคำบอกเล่าจากประสบการณ์ของอาซ้อ พิทักษ์พนาสกุล ซึ่งนอกจากจะทำหน้าที่เป็นช่างสร้างเครื่องดนตรี ซ่อมเครื่องดนตรีได้แล้ว ยังคงมีบทบาทเป็นนักดนตรีที่สามารถเล่นเครื่องดนตรีได้เป็นอย่างดี ด้วยประการทั้งสองนี้ส่งผลให้เครื่องดนตรีที่สร้างจากช่างที่เป็นนักดนตรีนั้นมีคุณภาพและได้เสียงตามจินตนาการของทั้งผู้สร้างและผู้เล่นได้อย่างลงตัว

รายการอ้างอิง

- ไกรสิทธิ์ สิทธิโชค. (2556). *อาข่า: พิธีกรรม ความเชื่อ และความงาม*. สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย สำนักงานภาค. เชียงใหม่.
- จิตร ภูมิศักดิ์. (2540). *ความเป็นมาของคำสยาม ไทย ลาว และขอม และลักษณะทางสังคมของชื่อชนชาติ ฉบับสมบูรณ์* เพิ่มเติมข้อเท็จจริงว่าด้วยชนชาติขอม. พิมพ์ครั้งที่ 4. สำนักพิมพ์สยาม บริษัทเคสดี ไทย จำกัด.
- ปนัดดา บุญยสารน้อย. (2547). *การฟื้นฟูและการสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวอาข่าในประเทศไทย และประเทศเพื่อนบ้าน*. วากรรมอัตลักษณ์, ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, หน้า 169-196, กรุงเทพฯ.
- สนิท วงศ์ประเสริฐ. (2539). *ปกิณกะชาวเขา*. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยชาวเขา.
- องอาจ อินทนิเวศ. (2559). *องค์ความรู้ จิตสำนึก และกระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาด้านดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดเชียงราย*. โครงการวิจัยกรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม.
- อาซอ พิทักษ์พนาสกุล. (12 ธันวาคม 2562). การสื่อสารส่วนบุคคล.
- อุทัย ปัญญาโกณ. (2547). *การนำเสนอรูปแบบการศึกษาเพื่อสืบทอดวัฒนธรรมอาข่า*. วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต. สาขาวิชาพัฒนศึกษา คณะครุศาสตร์. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภาษาอังกฤษ

- Leo Alting von Geusau. (2000). *"Akha Internal History: Marginalization and the Ethnic Alliance System" in Civility and Savagery*. Edit by Andrew Turton. 1st Edition. London: Routledge.

สืบค้นข้อมูลออนไลน์

- มูลนิธิกระจกเงา. *แผนที่การอพยพกลุ่มชาติพันธุ์อาข่า*. <https://bannok.themirrorfoundation.org/>
โครงการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (สืบค้นเมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2563).